

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Єрмоєнко І.В.

юрист 2 класу,

прокурор прокуратури

Ленінського району м. Запоріжжя

ПОКАРАННЯ, АЛЬТЕРНАТИВНІ ПОЗБАВЛЕННЮ ВОЛІ: ПЕРЕВАГИ, ТЕНДЕНЦІЯ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ

Однією із важливих проблем правозастосовчої практики є індивідуалізація кримінального покарання. Для її забезпечення чинний Кримінальний кодекс України передбачає вичерпний перелік видів покарань, встановлюючи підстави й умови, розмір, порядок та межі їх застосування. Важлива роль в індивідуалізації покарання і досягнення його мети належить покаранням, не пов'язаним з позбавленням волі.

А одним з проявів демократизації кримінально-виконавчого права є поступове скорочення застосування кримінального покарання у виді позбавлення волі, створення системи альтернативних видів покарання.

Аналіз спеціальної літератури та міжнародно-правових документів дає підстави констатувати, що міжнародна спільнота, вчені, юристи-практики прагнуть вирішити проблему пошуку покарань, альтернативних позбавленню волі, які б дозволили досягнути мети покарання з мінімальним обмеженням природних прав людини. Це прагнення пояснюється негативними наслідками виконання покарання у виді позбавлення волі та невиправдано великою кількістю осіб, до яких воно застосовується.

Так, ще у 1980 р. IV Конгрес ООН прийняв резолюцію № 8 «Про альтернативи тюремному ув'язненню», в якій рекомендовано країнам – членам ООН розширити застосування альтернативних тюремному ув'язненню санкцій і проводити інтенсивний пошук нових альтернатив.

Тенденцією сучасної Української кримінально-виконавчої політики є зменшення сфери застосування покарань у виді позбавлення волі і розширення практики застосування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Цей процес безумовно вплинув на вдосконалення науки і практики призначення та виконання цих покарань.

Караючи злочинця, суспільство не повинно переступити певні межі, щоб не покарати в подальшому себе і не стати заручником криміналізації окремого регіону чи держави [1, с. 129].

Суспільство зорієнтовано на застосовування каральної політики, що не дозволяє широко застосовувати альтернативні позбавленню волі види покарань, призводить до хибних наслідків, які несуть загрозу і суспільству, і державі. Побоюючись зростання рівня злочинності через лібералізацію

законодавства, суспільство наражається на ще більшу небезпеку, а саме – поширення тюремної субкультури та поступову криміналізацію суспільства. Таким чином, очевидною є потреба глибокого переосмислення підходів до призначення та застосування кримінальних покарань, поступова зміна правосвідомості суспільства, яке мусить зрозуміти і підтримати позицію щодо обмеження застосування таких видів покарання, як позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі. З метою нейтралізації поширення криміналізації суспільства слід застосовувати їх як виняток, віддаючи перевагу розумним альтернативам [2, с. 100].

Тому в сучасних умовах вихідною повинна стати позиція про те, що законодавство про кримінальне покарання і практика його застосування повинні відповідати принципам гуманізму і соціальної справедливості. Ця позиція спрямована на формування і здійснення ефективної кримінальної політики, на обґрунтоване співвідношення суворих мір покарання до злісних злочинців, що вчинили тяжкі злочини, та інших заходів впливу, не пов'язаних з позбавленням волі, до менш небезпечних правопорушників, виправлення яких можливе без ізоляції від суспільства, але в умовах контролю за їх поведінкою.

Поняття «покарань, альтернативних позбавленню волі» вживається в тих випадках, коли санкція норми КК України передбачає застосування до особи, яка вчинила злочин, як покарання у виді позбавлення волі, так і основного покарання, не пов'язаного з позбавленням волі [3, с. 128].

Представники філософської герменевтики досліджують явища, виходячи з аналізу змісту слів, що визначають ці явища. З цього погляду альтернатива – необхідність вибору між двома або кількома можливостями, що виключають одна одну [4, с. 37].

Іншими словами, про альтернативу мова йде в тому випадку, коли є можливість декількох цілеспрямованих дій, ліній поведінки, одна з яких реалізується.

Позитивний вплив на стан законності під час призначення та виконання покарань, альтернативних позбавленню волі, функціонування кримінально-виконавчої системи чинить прокурорський нагляд, беручи активну участь у вирішенні завдань щодо неухильного додержання й правильного застосування законів, як на стадії призначення покарання так і під час його безпосереднього виконання.

Свою діяльність у сфері призначення та виконання покарання прокуратура проявляє шляхом реалізації двох функцій, закріплених відповідно у пунктах 1 та 4 статті 121 Конституції України: підтримання державного обвинувачення (зокрема, на стадії вирішення питання про призначення покарання) та нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян (під час безпосереднього виконання призначеного покарання).

При цьому ці дві функції знайшли своє відображення як в пунктах 1, 4 статті 5 Законі України «Про прокуратуру» № 1789-ХІІ від 05.11.1991 так і в

пунктах 1, 4 статті 2 Закону України «Про прокуратуру» № 1697-VII від 14.10.2014, який повинен вступити в дію з 15.07.2015 року.

Закріплення за прокуратурою вищевказаних функцій зумовлено об'єктивними причинами. Здійснюючи нагляд, прокурор слідкує за законністю призначеного покарання, та за тим щоб вироки, що набрали законної сили, виконувались відповідно до закону і своєчасно. Потреби демократичного суспільства створюють об'єктивні передумови для послідовного реформування і удосконалення організації і діяльності органів прокуратури. Сьогодні ці напрямки роботи прокуратури повинні адаптуватися до нових пріоритетів розвитку суспільства, сучасних економічних умов, вимог до боротьби з корупцією і злочинністю, кадрових проблем.

Таким чином, прокурору надано правове підґрунтя для забезпечення стану законності від призначення покарання до його реального виконання.

О. Шинальський зазначив, що якісне та повне забезпечення саме цієї конституційної функції органів прокуратури є їх надважливим соціальним завданням. Так, мета кримінального покарання має забезпечити позитивні зрушення у наступній поведінці особи, що піддана такому покаранню, може бути досягнута, зокрема, за однієї неодмінної умови – процедура призначення і відбування кримінального покарання повинна здійснюватися у найсуворішій відповідності до закону та вироку суду, які достеменно відомі та зрозумілі винній особі. Особа, що піддана кримінальному покаранню або іншому примусовому заходу, має відчувати лише такі обмеження чи утиск своїх прав, які прямо передбачені законом та визначені вироком суду, який набрав чинності. У будь-якому випадку процедура призначення та відбування покарання не можуть принижувати честі та гідності особи, що притягується до відповідальності, тим більше створювати загрози для її життя чи здоров'я. І саме прокурор, уповноважений здійснювати нагляд за законністю виконання вироку суду є єдиною в державі посадовою особою, яка наділена достатніми повноваженнями для негайного та ефективного припинення порушення прав та законних інтересів громадян на стадії виконання судового вироку. Тобто прокурор був і залишається єдиним своєрідним незалежним «арбітром» при вирішенні суперечок про права і обов'язки між засудженими та установами, що виконують кримінальні покарання [5, с. 9-10].

І прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів при виконанні покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, завжди повинен пам'ятати, що тільки результат виконання покарання дає можливість зробити остаточний висновок про доцільність його застосування.

Подальше зміцнення законності при призначенні та виконанні кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, вимагає активізації прокурорського нагляду, підвищення його ефективності.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України/ Відп. ред. С.С. Яценко. – К., 2005. – 305 с.
2. Денисова Т. Правосвідомість суспільства та питання призначення і відбування покарання // Вісник прокуратури. – 2006. – № 8. – С. 94-101.

3. Богатирьов І.Г. Кримінально-виконавче право України: Навчальний посібник для студентів, курсантів, слухачів вищих юридичних навчальних закладів освіти III-IV рівня акредитації. – 2-е вид., доп. і перероб. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – 244 с.

4. Новий тлумачний словник української мови: У 4 т. /Укладачі Яременко Я., Сліпушко О. – Т. 1. – К.: АКОНІТ, 2000. – 910 с.

5. Шинальський О.І. Організація та забезпечення прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні покарань у виді штрафу та конфіскації майна // Вісник прокуратури. – 2006. – № 4. – С. 9-22.

Орлов Ю.В.

здобувач кафедри кримінального права та процесу,

Науковий керівник: Нікітін Ю.В.

доктор юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету,

Національна академія управління

ЧАС, ЯК ОБ'ЄКТИВНА УМОВА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 158-2 КК УКРАЇНИ

Аналіз існуючих публікацій, що стосуються об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 158-2 КК України, свідчить, що час як об'єктивна умова вчинення цього злочину, не підлягала дослідженню і навіть не згадувалася. Проте, поряд з такими обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму як дія, бездіяльність, місце, час як обов'язкова об'єктивна умова вчинення цього злочину має важливе значення у процесі здійснення його кримінально-правової кваліфікації.

Слід звернути увагу на те, що час вчинення злочину виступає в якості обов'язкової ознаки об'єктивної сторони надто рідко. Крім того, важливо зазначити, що врахування часу вчинення злочину, в нашому випадку – незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму, при застосуванні норм кримінального закону може утруднюватися ще й тим, що його не завжди достатньо просто виявити серед інших обставин і ознак, що утворюють кримінально-правову норму.

Будь-який злочин вчиняється в умовах місця і часу. Проте слід констатувати, що в джерелах з кримінального права проблема часу вчинення злочину взагалі, і, зокрема, передбаченого ст. 158-2 КК України, не отримала свого належного з'ясування ні в теорії кримінального права, ні в правозастосуванні.

Важливо, на наш погляд, погодитися з твердженнями, які мають місце в юридичній літературі, фундаментальні праці, присвячені об'єктивній стороні злочину, цій проблемі належної уваги не приділяли і не приділяють [1, с. 244].

Як нам уявляється, загально визнаним є положення про те, що час вчинення злочину як ознака складу злочину сприймається у розумінні певного часового періоду, протягом якого вчинено злочин [2, с. 237-502]. У той же час у різних джерелах з кримінального права пропонуються різноманітні визначення часу